

3. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 31 października 2003 r. w sprawie nadania statutu Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa;

4. Uchwały 7 sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 25 sierpnia 2003 r. (FPS 7/03, ONSA 2004/1/4);

5. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 27 stycznia 2004 r. (III SA 1575/02, Lex 110824);

6. <http://www.bs.net.pl/?dzial=00002&news=12887> (internetowy serwis bankowości spółdzielczej).

Стаття надійшла до редакції 07.12.2008

УДК 17.024.1:371.1

Ірина Зварич, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри іноземних мов Національної академії Служби безпеки України та кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Інституту Філології Київського Національного університету імені Тараса Шевченка

СОВІСТЬ – ГОЛОВНА ЦІННІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА

У статті підкреслюються основні моральні принципи і якості в процесі оцінювання знань студентів, які притаманні особистості педагога, його наукові погляди і переконання, повага і теплота у формуванні людяності студентів, як неповторної індивідуальності.

Ключові слова: совість, особистість педагога, студенти, якість знань, оцінювання, принципи, об'єктивна та необ'єктивна оцінка, життя.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Освіта завжди посідала і нині посідає одне із основних місць у вихованні молодого покоління. І розвиток нації неможливий без освіти та праці, що є основними чинниками у розвитку науки і суспільства в цілому.

Вчені давно помітили, що український термін “освіта” яскраво відображає суть змісту цього слова, бо “освіта” – це вістрія, вісь життя (вісь+vita) [4, 17]. Вона завжди поєднувала найважливіші досягнення триєдиної мети: пізнання таємниць природи та їх закономірностей, підготовка фахівців до корисної праці та виховання молодого покоління. І якщо порівняти цей термін “освіта” з російським “образование” – підносити людину до певного “образу”, “зразка”, а також із англійським “education” – вчитися і бути навченим, що в одному слові поєднується поняття освіти і виховання, то український термін є найточнішим. Але суть полягає не в порівнянні термінів, що є, без сумніву, важливим у розвитку суспільства та вихованні підростаючого покоління. Важливим у вихованні молоді була, є і залишається неповторна постать педагога, яка поєднує дві могутні сили – розум та совість. Якщо слово “совість” розглянути за морфологічною будовою, то воно має корінь “вісь”, що означає – відати, знати, покладатись на свій інтелектуальний розвиток і розум.

Новий тлумачний словник української мови містить ґрунтовне визначення совісті: “Совість – це усвідомлення і почуття моральної відповідальності за свою поведінку, за свої вчинки перед самим собою, людьми, суспільством; моральні принципи, погляди, переконання, сумління” [8, 349 – 350]. Тому педагог, як ніхто інший, віддзеркалює ті моральні принципи і якості, які притаманні особистості, наукові погляди і переконання, що відтворені на сторінках філософських книжок, наукових і періодичних видань.

В.Д. Онищенко зазначає, що “совість” – це вість про божественне, духовне, істинно людське. Совість як голос Божий в людині, як Божий закон, властивий кожній людині [9, 155 – 156]. І цей “Божий закон” педагог змістовно висвітлює на лекційних та семінарських заняттях. Його розум відкриває реальні можливості для досягнення триєдиної мети в процесі навчання підростаючого покоління.

Совість визначає здатність оцінювати всі педагогічні методи, підходи, прийоми та принципи в навчальному та виховному процесах, міру їх корисності та необхідності в копіткій роботі педагога в отриманні ґрунтовних знань студентами, а також утримати викладача від небажаних вчинків та узурпованого ставлення до студентів, що суперечить принципам гуманності та справедливості.

Педагог певною мірою відповідає за якість знань студентів та їх самовизначення у суспільстві. І від того, яких студентів ми підготуємо та виховаємо в умовах економічних перетворень та реформування освіти, таким і буде майбутнє нашої країни. Тому совість педагога сприяє становленню студента, утвердженню особистості майбутнього спеціаліста, надихає його на сміливі вчинки в досягненні триєдиної мети в процесі навчання та ідеалів Добра, Правди, Справедливості, Скромності, Майстерності, Науковості, а також гуманного ставлення до оточення.

Григорій Васянович вважає, що: “На совісті педагога найдорогоцінніше – діти. Їм він віддає своє серце, знання, життєвий досвід. Можна сказати, що справжній педагог – це учитель совісті, душевної мудрості, благочестя” [2, 250]. Таке визначення досить сміливе і дещо обмежене тому, що “на совісті”, за новим тлумачним словником української мови, означає, що хтось винен у чому-небудь, морально відповідає за якісь дії, вчинки [8, 350]. Тому на совісті педагога найважливіше – досягнення триєдиної мети у навчанні, якість знань вихованців та їхні дії і вчинки у навчальному процесі. Педагог майстерно передає накопичені знання і життєвий досвід студентам, а щодо серця, то воно є власне особистісним, і передати його не можна, окрім сердечної поваги і теплої у формуванні людяності студентів, як неповторної індивідуальності.

А на совісті студентів – моральна відповідальність за якість своїх дій і вчинків як у навчально-виховному процесі, так і в реальному особистому житті.

В.О. Сухомлинський зазначає, що “Совість – це річ надзвичайно тонка, ніжна і примхлива. Якщо потакати її примхам і норовам, вона стає жорстокою. Треба вчити дітей і особливо підлітків поводитися своєю совістю, тоді вона стає мудрим і благородним вартим вчинків, поведінки всього життя” [10, 252].

Розглянемо один із прикладів “примхливості совісті”, що спонукає до негуманного ставлення, жорсткого поводження і необдуманих вчинків у процесі опанування навчальною програмою. “Норови совісті” займають надзвичайно важливе місце у вихованні юного покоління і від того, як педагог навчить студентів “повелівати своєю совістю” залежить успіх у навчанні, у досягненні їхньої мети.

Російський педагог О.М. Острогорський [10, 38 – 39] в одній із своїх статей цитує лист молодого Ф.М. Достоевського, який навчався тоді в інженерному училищі. Його обурила

несправедлива оцінка, поставлена йому на випускному екзамені викладачем алгебри, який помстився за те, що він колись “образив” цього педагога.

“О, як довго, як довго я не писав тобі, милий мій брате, – писав Ф.М. Достоевський, – жахливий екзамен... Мене не перевели. О, жах! Іще рік, цілий рік неволі. Я б не бісився так, якби не знав, що підлість, одна підлість завадила мені... Я вбив стільки днів до екзамену, захворів, схуд, витримав екзамен на відмінно в повній силі об’єму цього слова і залишився... Так хотів один викладач... якому я якось нагрубив і який нині мав підлість нагадати мені про це, пояснюючи причину, чому залишився я”.

Цей приклад яскраво демонструє покарання студента за його провини перед викладачем і “примхи та норови совісті”.

Педагоги навчають студентів із різними можливостями, здібностями бути освіченими, із певними принципами та підходами до опанування навчального предмета, і всіх об’єднує пізнання таємниць природи і їх закономірностей – навчання. З одного боку педагог із великим життєвим досвідом і змістовними знаннями, а з другого – студент, який демонструє свій реальний рівень досягнення.

Викликає інтерес дослідження, проведене у Волинському державному університеті ім. Лесі Українки. На запитання: “Чи з однаковим настроєм ідете на всі заняття?” 90 % студентів відповіли, “ні”, не з однаковим.

На перше місце вони ставлять інтелект викладача, вміння навчати мислити, на друге – методичну підготовку і майстерність правильно оцінити студента, на третє – властивість не замикатися в рамках навчального процесу, на четверте – оптимістичний настрій, доброзичливість, повагу до студентів. Їм імпонує гострота думки викладача, одержимість наукою, багатий життєвий досвід, висока педагогічна культура, вміння вільно і цікаво розповідати, а також усвідомлення почуття відповідальності за свої дії та високі моральні принципи педагога в навчальному процесі та особливо в оцінюванні якісного рівня знань студентів.

Неминуча радість успіху, говорячи словами В.О. Сухомлинського, коли оцінка співпадає з самооцінкою студентів. Це успіх для двох сторін. Викладач об’єктивно здійснює педагогічний процес оцінювання знань студентів, а студенти мають ґрунтовні і міцні знання з предмета. І тому можна сказати, що совість педагога чиста. Чиста совість – це глибоке усвідомлення своїх вчинків та їх осмислення, душевне вболівання за власні

дії, висока моральна відповідальність за підростаюче покоління, майбутнє нашого суспільства, – студентів.

Іван Огієнко зазначає, що совість у людей різна, а саме “...урядова, судейська, вчительська, наукова” [7, 11] і вона залежить від якості особистості, і від того, “...скільки працюють для її розвою. У одних вона сильніша, у других – слабша. Основа одна, але розвій не один” [7, 10]. Виходячи з того, що совість у людей різна, то можна розширити визначення Івана Огієнка, що існує і совість студентська. Якщо студенти не мають великої жаги до навчання і опанування навчального матеріалу, то це на їхній совісті, а необ’єктивна оцінка виставлена викладачем – на совісті педагога.

Совість студентів змушує осудливо ставитись до викладачів, які здійснюють оцінювання знань, зосереджуючи увагу лише на поведінці студентів в процесі навчання (лекційні, семінарські та практичні заняття). В цьому випадку оцінка необ’єктивна, бо вона відображає ставлення викладача до певних вчинків студента, якого оцінюють, а не до його реально набутих знань з предмета.

У педагогічній практиці зустрічається і таке явище, коли студент на момент здійснення оцінювання знань має ґрунтовні та змістовні знання, але викладач занижує йому оцінку, оскільки він не виконав доручення групи, курсу, факультету. Знову оцінка стає несправедливою і служить знаряддям у руках педагога, щоб оцінити не знання, а допоміжні фактори поведінки студента. Така оцінка не відображає реальних знань студента, а віддзеркалює лише загальне ставлення до нього викладача, адміністрації навчального закладу.

Несправедлива і необ’єктивна оцінка негативно впливає на студентів, їхнє ставлення до вивчення предмета, особливо в опануванні іноземної мови. Тому совість педагога заплямована, якщо він використовує педагогічний процес оцінювання до зведення певних рахунків із студентами, такі викладачі посуті перестають бути педагогами. Такі педагоги не розуміють, що ставленням до майбутніх спеціалістів, вони “вбивають” бажання вчитися. Виставлена оцінка – це показник не лише знань студента, але і відповідної роботи самого викладача, його совісного ставлення до студентів.

Соромно за працівників освіти, які здійснюють педагогічний процес оцінювання знань, звертаючи увагу не на знання, а на поведінку студентів у процесі навчання. І тому совість педагога закликає його чинити так, щоб не було прикро за свої вчинки перед самим собою, за поведінку і моральні якості своєї особистості.

“Музикант не б’є кулаком або палицею по струнах, або не вдаряє інструментом об стіну, коли струни ліри, цитри, або арфи дають дисонанс, а терпляче настроює їх, прикладаючи все своє мистецтво доти, доки не приведе до гармонії. Так само повинні ми пристосовуватися до властивостей розуму, приводячи розумові здібності до гармонії та любові до наук, якщо ми не хочемо з лінивих зробити упертих, а з в’ялих – зовсім дурнів” [5, 199].

І тому совість педагога не дозволяє “бити кулаком” по почуттях особистості студента, не “вдаряти” двійкою в журналі, а шукати методи і терпляче здійснювати процес оцінювання знань доти, доки не приведе до гармонії в засвоєнні знань, перетворення їх в уміння і навички.

Давньогрецький вчений Арістотель наголошує, що совість – це потужна потенційна сила суспільства, яка робить можливим спільне існування людей, а без совісті людське життя втратило б свою вартість на існування. Тому завдяки совісті люди врівноважують свої пристрасті, емоції, розуміють один одного і приходять до “середнього стану”, який є досконалим [1, 526]. Саме совість педагога і є та “вість”, що врівноважує емоційний стан студентів, а оцінка – досконалим показником вартості на існування, отримання омріяної професії.

Щире ставлення до студента, як до особистості майбутнього спеціаліста, допоможе уникнути труднощів. В.О. Сухомлинський порівнює подібне ставлення педагога зі ставленням батька до власної дитини. Він запитує, як би ми повелися, коли у складну ситуацію потрапив наш син? Навряд чи запропонували б виключити його із інституту чи залишити на повторний курс [13, 433].

Натомість, совість педагога, як “потенційна сила суспільства”, має врівноважити пристрасті та емоції студентів і прийти до досконалого “середнього стану”, щоб досягти порозуміння. Тому, що “Совість – означає спільно відати, знати” [14, 630].

На думку Івана Огієнка, саме совість відділяє добро від зла і формує доброзичливі стосунки в процесі навчання, і допомагає студенту перебороти труднощі, утвердити в ньому віру в його можливостях. По-батьківськи, по-материнськи бажати добра – значить заступити злу дорогу до серця студента і робити це треба не тому, що так годиться, не тому що хтось побачить зроблені хороші вчинки, а за велінням совісті.

В.О. Сухомлинський зазначає: “Як добитись, щоб найсильнішим і невблаганним суддею людських вчинків стала совість? Головне тут ось

що: треба оберігати дитячу совість від лицемірства й підлості, виховувати чисту совість. З раннього дитинства я намагаюся побудувати взаємовідносини в колективі так, щоб, дитина, залишаючись на одинці із собою, відчувала владу благородних ідей, а в творенні добра вона знаходила справжнє задоволення від доброго діяння. Бажання зробити добро тільки заради того, щоб тебе похвалили, означає, що на чистому тілі совісті з'являється плямочка" [12, 251].

Натомість, треба творити добро не заради похвали, а заради великого покликання – педагог, оскільки студенти – винагорода за безсонні ночі, проведені за великими стосами книжок і перевіркою письмових завдань. І, щоб не з'явилась плямочка, треба жити і працювати заради майбутнього покоління нашого суспільства, бо совість "бачить" всі недоліки і прорахунки в роботі викладача. А від досягнення триєдиної мети в навчальному процесі залежить успіх здібних фахівців у корисній праці тому, що праця, знання, уміння і навички є показником успішного вдосконалення і самовизначення студентів у світі ринкових відносин і економічних перетворень. Особливо переконають у вище сказаному поетичні рядки О. Пушкіна.

Ох! Чую я: ніщо не може нас
Серед скорбот житейських заспокоїть,
Ніщо, ніщо... хіба єдина совість.
Так, праведна, вона восторжествує
Над злобою, над темною брехнею.
Та лиш на ній хоч плямиця одна,
Одна лише як-небудь завелася,
Тоді – біда! Мов з язви морової
Душа згорить, залле отруга серце,
Як молоток у вухах б'є докір,
І тоскно так, і голова в тумані,
І хлопчики скривавлені в очах...
І втік би десь, та нікуди... жакливо!
Нешасний той, хто совість заплямив
[11, 213 – 214].

Григорій Васянович вважає, що коли існує добра совість, то має бути і зла совість [2, 256]. І це цілком логічно, оскільки в природі існують закони філософії і один із них – це боротьба протилежностей, тому виникають протиріччя і між істотами, які прагнуть щось вдосконалити, змінити та покращити. Педагоги з творчими замислами і думками наштовхуються на складні, штучно створені перепони людьми із брудними ідеями та злою совістю, "...в реальному житті можна зустріти людей із нечистою совістю, з черствим, холодним серцем. Нелюдяність, садизм, демагогія декому здатні приносити радість, якщо з їх допомогою досягається

корислива мета. Водночас, добре виконана іншими робота може викликати злість, заздрість. Недобра совість часто прагне помсти і зовсім не задля торжества справедливості і правди. Вона готова на зраду й радіє, якщо зруйнувала чиєсь життя. Вона може вишукувати способи перекинути свою провину на іншого, возвеличити себе на оманливому фоні інших, хитрістю досягти благополуччя" [2, 256].

Таким чином, знову набирає чинності філософський закон "Заперечення, заперечення", завдяки якому люди з доброю совістю намагаються протидіяти злим замислам і саме так самовдосконалюються та знову глибоко аналізують і переосмислюють свої вчинки, щоб не було соромно за них перед собою, однодумцями і т.д. Педагоги, які усвідомили свої аморальні вчинки, мучаться докорами совісті і дуже переживають за узурповане ставлення до студентів, за несправедливо виставлені оцінки знань і за необ'єктивність у процесі оцінювання.

Який би екзаме́н не приймали педагоги в студентів і як би вони не оцінили знання своїх вихованців, основний іспит приймає життя. Цілком слушно зазначає В.О. Кудін, що життя в своїх оцінках рідко помиляється і, як правило, не помиляється зовсім і оцінює справедливо. Можна по знайомству, як кажуть у народі, "по блату", влаштувати людину на посаду, але ніколи не можна "по блату" забезпечити їй успіх. Його треба заробити працею, знаннями, вміннями, особистим талантом [3, 279].

Висновки. Отже, совість справжнього педагога протидіє аморальним явищам у суспільстві і надихає його на добрі вчинки, на підвищення професійної діяльності фахівців різних галузей і глибоке пізнання таємниць природи, на вдосконалення ідеалів Добра, Прекрасного і Справедливо у житті кожної людини.

Мати Тереза оспівала людське життя у багатогранному і різносторонньому аспекті, а саме:

Життя – це можливість. Скористайтеся нею.

Життя – це краса. Захопіся нею.

Життя – це мрія. Здійсни її.

Життя – це виклик. Прийми його.

Життя – це обов'язок твій насущний. Виконай цього.

Життя – це гра. Стань гравцем.

Життя – це багатство. Не розтринькай його!

Життя – це надбання. Борони його.

Життя – це любов. Насолодися нею сповна!

Життя – це таємниця. Пізнай її.

Життя – це вмістилище лиха. Здолай усе!

Життя – це пісня. Доспівай її до кінця.

V V² V V² V V² V V² V V² V V² V V² V V² V V² V V²
2 2

Свято встановлене Указом Президента України від 25 травня 1994 року.

“Журналістика – професія майже так само давня, як... словом, це друга найдавніша професія”.

Роберт Сильвестр

“Про світле майбутнє піклуються політики, про світле минуле – історики, про світлу сучасність – журналісти”.

Жарқо Петан

[illegible]